

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra právní teorie

Habilitační práce

Utilitarismus a filosofie lidských práv

Martin Hapla

Akademický rok odevzdání: 2021/2022

Prohlašuji, že jsem habilitační práci na téma „Utilitarismus a filosofie lidských práv“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně dne 18. 5. 2022

Obsah

Úvod	8
Lidská práva: triumfující a plná pochybností.....	8
Utilitarismus: dobrá teorie se špatnou pověstí.....	11
Utilitarismus a lidská práva: přirození (ne)přátelé	13
Struktura monografie	15
1 Co jsou lidská práva?	17
1.1 Pojem a vymezení lidských práv	17
1.1.1 Lidská práva jako institucionalizovaná práva.....	18
1.1.2 Lidská práva jako justifikovaná morální práva	20
1.1.3 Charakteristické rysy lidských práv coby justifikovaných morálních práv	23
1.1.4 Mají lidská práva duální povahu? Poznámka k dualistickým koncepcím lidských práv.....	26
1.1.5 Jsou lidská práva politický koncept? Poznámka k politickým koncepcím lidských práv.....	30
1.2 Justifikace lidských práv.....	33
2 Co je utilitarismus?	40
2.1 Tři teze utilitarismu.....	40
2.2 Klasický utilitarismus.....	43
2.2.1 První utilitaristé	43
2.2.2 Jeremy Bentham (1747-1832).....	45
2.2.3 John Stuart Mill (1806-1873)	48
2.2.4 Henry Sidgwick (1838-1900)	51
2.2.5 Čím se liší současní utilitaristé od klasických?	53
2.3 Varianty utilitarismu	54

2.3.1 Hedonistický a preferenční utilitarismus	54
2.3.2 Utilitarismus činů a pravidel	59
2.4 Konsekvencialismus, který není utilitarismem	63
2.5 Proč být utilitaristou?	65
2.5.1 Výhoda první: minimalistické předpoklady	65
2.5.2 Výhoda druhá: široká aplikovatelnost a dobrá schopnost řešit morální konflikty.....	66
2.5.3 Výhoda třetí: morální relevance všech lidských bytostí a zvířat.....	67
3 Námitky vůči utilitarismu a jejich řešení	68
3.1 Problém správnosti teorií normativní etiky.....	68
3.2 Utilitarismus jako teorie ultimátního ospravedlnění.....	73
3.3 Vztah utilitarismu a námitek vůči welfarismu	76
3.4 Problém oddělenosti osob a námitka integrity	79
3.5 Respektuje utilitarismus osoby a hodnotu lidského života?	81
3.6 Je utilitarismus nespravedlivý?	83
3.7 Žádá po nás utilitarismus příliš mnoho?.....	88
3.8 Postrádá utilitarismus sociální vyrovnávající účinky?.....	89
3.9 Není utilitarismus proti svobodě?	90
3.10 Je vůbec možné spočítat užitek?	91
4 Utilitarismus a koncept práv	96
4.1 Přirození nepřátelé? Utilitarismus Jeremy Benthama a (lidská) práva	97
4.1.1 Přirozená práva neexistují.....	98
4.1.2 Benthamova kritika Deklarace práv člověka a občana	101
4.2 Přirození přátelé? Utilitarismus Johna Stuarta Milla a (lidská) práva	104
4.3 Utilitarismus, justifikovaná morální práva a otázka jejich vztahu k empirické realitě.....	106

4.4 Utilitarismus a otázka instrumentálního a non-instrumentálního přístupu k právům.....	107
4.5 Dílčí shrnutí: utilitaristické pojetí práva.....	112
5 Utilitaristická justifikace lidských práv	113
5.1 Jak utilitarismus ospravedlňuje lidská práva?	114
5.1.1 Talbottova konsekvenencialistická justifikace lidských práv	115
5.2 Kritika utilitaristické justifikace lidských práv.....	117
5.3 Výhody utilitaristické justifikace lidských práv	121
5.3.1 Výhoda první: schopnost uchopit komplexní povahu lidských práv ..	121
5.3.2 Výhoda druhá: ospravedlnění práva všech lidských bytostí.....	124
5.3.3 Výhoda třetí: imunita vůči námitce kulturního relativismu.....	125
5.4 Dílčí shrnutí: utilitaristické ospravedlnění lidských práva	128
6 Teorie základních potřeb a schopností jako justifikační báze lidských práva	129
6.1 Pojem potřeby	131
6.1.2 Potřeby jako společností uznané touhy?	135
6.2 Základní potřeby coby zdůvodnění lidských práva.....	136
6.2.1 Přístup Davida Millera.....	136
6.2.2 Přístup Massima Renza	140
6.2.3 Vztah teorií potřeb k jiným justifikačním přístupům	143
6.3 Základní potřeby a jejich vztah ke konceptu práva	145
6.3.1 Problém neurčitosti.....	145
6.3.2 Základní potřeby a is-ought problém.....	147
6.4 Přesvědčivost základních potřeb	153
6.5 Teorie schopností a lidská práva: východisko z problémů základních potřeb?	155
6.6 Dílčí shrnutí	160

7 Normativní aktérství jako justifikační báze lidských práv	163
7.1 Teorie Alana Gewirtha	164
7.1.1 Východiska a povaha Gewirthovy justifikace lidských práv.....	164
7.1.2 Kritika Gewirthovy justifikace lidských práv	169
7.2 Teorie Jamese Griffina	179
7.2.1 Východiska a povaha Griffinovy justifikace lidských práv	179
7.2.2 Kritika Griffinovy justifikace lidských práv	182
7.3 Normativní aktérství a konsekvenencialismus	185
8 Současné justifikace lidských práv inspirované diskurzivní teorií.....	187
8.1 Alexyho první snahy justifikovat lidská práva s pomocí diskurzivní teorie	188
8.2 Alexyho explikativně-existenciální justifikace lidských práv	190
8.2.1 Is-ought problém v explikativně-existenciální justifikaci.....	191
8.2.2 Rozbor existenciálního argumentu	197
8.2.3 Práva osob, nebo práva lidských bytostí?.....	199
8.3 Rainer Forst a právo na justifikaci jako východisko pro ospravedlnění lidských práv	204
8.4 Seyla Benhabib a právo mít práva jako východisko pro ospravedlnění lidských práv	206
8.5 Dílčí shrnutí	208
9 Lidská práva jako politický projekt	210
9.1 Rortyho přístup k lidským právům: od odmítnutí metafyziky k citové výchově	211
9.2 Kritika Rortyho přístupu k lidským právům	216
9.3 Jak rozumět Rortymu? Otázka relevance jeho místa ve filosofické tradici	219
9.4 Utilitarismus a politické projekty.....	222
Závěr	224

Summary.....	231
Seznam použité literatury	233

Závěr

V této knize jsem se zmiňoval o tom, jak hlubokou nedůvěru choval John Stuart Mill k intuicionismu, který představoval dominantní etickou teorii v Anglii jeho doby.¹⁰⁷¹ Důvod, který pro to měl, byl prostý. Domníval se, že příznivci tohoto směru se pouze zaštiťují velkými, ale nejasnými slovy, aby pod jejich pláštíkem mohli ostatním lidem vnucovat své vlastní postoje. Myslím, že uchovat si nedůvěru vůči velkým slovům je třeba z podobných důvodů i dnes. V průběhu své akademické kariéry jsem si mohl opakovaně všimnout, jak je zejména právníci mají v oblibě. Přirozená práva a lidskou důstojnost považují v tomto kontextu za dva možná nejvíce výmluvné příklady. Jejich výklad může být až tak bezbřehý, že bych je skoro neváhal přirovnat k magickým kloboukům, z nichž je možné vytáhnout v podstatě cokoli, co si přeje kouzelník. Také k lidským právům bych musel chovat podobný skepticismus, pokud bych se měl spokojit s postojem, že je to něco, v co zkrátka musíme věřit (asi podobně jako se třeba věří v Boha, nebo MacIntyreho ostřejšími slovy – v čarodějnice a jednorožce)¹⁰⁷². Mám však za to, že přinejmenším v jejich případě takový postoj není nutný. V této knize jsem se snažil ukázat, jak můžeme uvedená práva chápat, aby představovala smysluplný a i pro skeptika přijatelný koncept.

Lidská práva pojmám jako specifický druh morálních práv, která jsou platná, protože pro ně svědčí pádné důvody, respektive pádnější než pro jejich případné alternativy. V tomto smyslu nejde o žádnou tajuplnou entitu, kterou poznáváme nějakým záhadným šestým smyslem, ale o koncept, který obstál v procesu racionální argumentace. Myslím, že existuje více věrohodných teorií normativní etiky, které jsou nám schopné takové důvody poskytnout. Dokonce bych neváhal říct, že téměř všechny teorie tohoto typu nás mohou nějakým způsobem k těmto

¹⁰⁷¹ K Millovu vymezování se vůči intuicionismu srovnej CRISP, Roger. *Routledge Philosophy Guidebook to Mill on Utilitarianism*. London: Routledge, 1997, s. 8.

¹⁰⁷² MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti*. Praha: Oikoyomenh, 2004, s. 89.

právům přivést – asi stejně jako všechny cesty vedou do Říma. Již tradičně bývají lidská práva spojována s přístupy, které si berou svá východiska v Kantově etice, nebo alespoň v některých jejích myšlenkách (na prvním místě v ideji autonomie). Neméně tradiční je jejich propojování s utilitarismem, o čemž svědčí již snahy Johna Stuarta Milla. Ve srovnání s různými deontologicky orientovanými teoriemi ovšem přece jen zůstává mnohem více kontroverzní. Nemluvě o tom, že v našem prostředí se utilitarismus i jakožto teorie normativní etiky neprávem těší špatné pověsti. Jeho rehabilitace a snaha ukázat, že i v oblasti justifikace lidských práv představuje věrohodnou alternativu, se tak staly dalšími cíli této monografie.

Samotný utilitarismus vymezují prostřednictvím tří tezí: První z nich nám říká, že správnost jednání je výlučně dána jeho následky. Tato charakteristika platí nejen pro něj, ale v zásadě pro veškerou konsekvenencialistickou etiku, jejíž je tento směr součástí. Druhá teze uvádí, že máme maximalizovat užitek. Ten lze přitom chápat různým způsobem. Nejčastější je jeho ztotožnění s potěšením nebo se splněnou preferencí. Nakonec podle třetí teze máme užitku každého přikládat stejnou váhu. Jinak řečeno – když jej počítáme, zajímají nás jen charakteristiky spojené přímo s ním (například jeho kvantita), nikoliv vázané na jeho producenta (třeba na to, jestli je jím muž nebo žena, černoch nebo běloch, volnomyšlenkářský liberál nebo konzervativní katolík). Právě tímto důrazem na nestranný přístup k užitku se utilitarismus liší od některých konsekvenencialistických etických teorií, které do sebe začleňují prvek prioritismu (například přikládají větší váhu užitku těch nejvíce znevýhodněných, jak činí Brad Hooker¹⁰⁷³).

Hlavní výhodou utilitarismu coby teorie normativní etiky je, že má jen minimum předpokladů, které zároveň nejsou spekulativní nebo kontroverzní, a současně má až podivuhodně široké možnosti své aplikace. Jen obtížně se třeba polemizuje s jeho základní ideou, že pokud je něco opravdu dobré, pak bychom se měli snažit, aby toho bylo co nejvíc. V případě jeho hedonistické varianty se rovněž jen těžko rozporuje, že potěšení jako takové představuje pozitivní hodnotu. Smysl může dávat nanejvýš teze, že vedle něj máme i další bytostná dobra. Je ovšem nanejvýš

¹⁰⁷³ Srovnej např. HOOKER, Brad. *Ideal Code, real World: A Rule-Consequentialist Theory of Morality*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 56-57.

pochybné tvrdit, že potěšení je samo o sobě něco špatného. Zároveň nám utilitarismus poskytuje odpověď nejen na otázku, jak máme správně jednat, ale také na problémy, jakými aktéry bychom měli být, jak by mělo být nastaveno naše právo a jiné společenské instituce, jakým způsobem by se měly mezi členy společnosti distribuovat výtěžky a břemena společenské kooperace. Sympatický je i jeho antidogmatický charakter. Odpovědi, které nám poskytuje, nejsou absolutní v tom smyslu, že by platily v každé situaci bez ohledu na její povahu a kontext. Pokud se například zeptáte utilitaristy, jestli je umělé přerušování těhotenství správné, bude se zajímat o aspekty konkrétní situace, k níž je tato otázka vztažena. Nebude slepě tvrdit, že je to vždy v pořádku, ani že je to vždy špatně. Utilitarismus je etická teorie otevřená světu, vyžadující vnímavost a pečlivé posuzování faktů – vede nás k tomu, abychom se dívali kolem sebe s otevřenými očima a nebáli se přehodnocovat své postoje, když se ukáží jako nepodložené. Tomu, kdo vyžaduje slepé dodržování uzavřeného souboru dogmat, o kterém se nepřipouští žádná diskuze, se tato teorie zákonitě nebude líbit.

Většina tradičních námitek vůči tomuto směru je založena na nepochopení jeho základních východisek. Kritika, že může vést k nespravedlivým výsledkům nebo že po nás často požaduje příliš mnoho (třeba vzdát se většiny svých příjmů ve prospěch chudých lidí v zemích třetího světa), spočívá v opomíjení některých faktorů, které utilitaristé do svých kalkulací musí nutně zahrnovat. Většina kontraintuitivních a šokujících závěrů, jež mu bývají někdy přisuzovány, je tak obvykle výsledkem chybného výpočtu, který se soustředí pouze na lokální optimalizaci a nezohledňuje další důsledky z delší časové a širší geografické perspektivy. Utilitarismus byl vytvořen jako etická teorie pro rozhodování se ve skutečném světě, jehož komplexní povahu společně s naší epistemickou nejistotou musíme brát v úvahu. V tomto světle mu jen těžko můžeme podsouvat kontroverzní závěry jako třeba, že po nás vyžaduje, abychom potrestali nevinného člověka, protože nemůžeme ignorovat potenciální dopady, které by takový čin do budoucna měl na důvěru v soudní systém nebo třeba na psychický komfort jeho aktérů. V duchu utilitarismu je zajímat se o co nejširší kontext a dlouhodobé dopady toho, co děláme. V žádném případě nejde o nějaké bezohledné

prosazování zájmů, představ či ekonomických cílů určité aktuální většiny na úkor jednotlivce.

Pokud jde o samotný vztah této etické teorie a lidských práv, tak často bývají vnímána jako neslučitelné spojení. Kořeny této teze můžeme identifikovat již v historických počátcích tohoto směru, zejména v negativním postoji jeho zakladatele Jeremy Benthama k Deklaraci práv člověka a občana. Na řadu pochybovačných otázek, které si v souvislosti s ní tento autor kladl, však již dnes máme uspokojivou odpověď. Platí to zejména o problému praktické aplikace těchto práv a řešení nevyhnutelných konfliktů mezi nimi. Důležité je rovněž poukázat na to, že v průběhu historie se objevilo vícero filosofů, kteří se snažili ukázat, jak je možné ospravedlnit lidská práva utilitaristicky. Jedná se například již o Benthamova přímého následovníka Johna Stuarta Milla nebo v druhé polovině 20. století o významného amerického filosofa Richarda Brandta.

Utilitarismus nám dokáže nabídnout justifikaci jakéhokoliv typu práv, která zanechávají nějakou stopu v naší realitě. Může se tedy jednat o legální práva, ale taktéž o práva, jež nejsou institucionalizovaná touto cestou, ale slouží nám pouze jako kritický argument v rámci společenské debaty. V případě lidských práv, které používáme v univerzálním kontextu jako inspirační zdroj pro konstrukci legálních práv a jako určitý kritický standard pro uplatňování veřejné moci, je jím nabízené zdůvodnění velmi jednoduché: Je to právě proklamace a snaha o dodržování těchto práv, která v dlouhodobé perspektivě přispívá k maximalizaci užitku. Totéž nakonec platí i pro jejich legální verzi zakotvenou v různých právních dokumentech a chráněnou cestou ústavního soudnictví.

Obvyklá námitka proti právě uvedenému argumentu spočívá v otázce, zda bude správné lidská práva porušovat, pokud právě to povede k největšímu možnému nárůstu užitku ve světě. Taková výhrada však opět představuje nepochopení toho, jak utilitarismus přesně funguje. Enormní náklady spojené s prováděním ad hoc kalkulací nás vždy přivedou k tomu, že ve většině situací je třeba se řídit určitým souborem obecných pravidel. Pokud by měla být tato pravidla prolamována případ od případu, tak by fakticky nemohla tento svůj úkol splnit a opět by zde docházelo k neúměrnému zvyšování nákladů. Když jsem výše zdůrazňoval

antidogmatický charakter tohoto směru, nemělo tím být řečeno, že v praxi máme ignorovat soubory institucionalizovaných norem, ale pouze to, že nemůžeme zodpovídat morální otázky odkazem na nějaké uzavřené seznamy, které opomíjí faktuální kontexty. To, zda je v konkrétním případě správné postoupit umělé přerušování těhotenství, je jiná otázka než to, zda má právní řád ženám zaručovat takovou možnost (a v jakých případech). To, že z pohledu utilitarismu nelze říct, že je interrupce vždy správná, nebo vždy špatná, neznámá, že jí nemáme vytyčit určitý právní rámec. Utilitarista tedy bude usilovat právě o to, aby zde platil nějaký soubor obecných pravidel, který však musí být vhodně formulován s přihlédnutím k značné různorodosti situací, s nimiž se můžeme v životě setkat. Bude se snažit, aby si uchoval rozumnou míru flexibility, a aby rovněž existovaly funkční nástroje, které by efektivně umožnily řešit případné konflikty mezi takovými pravidly. Požadavek maximalizace užitku nejen že nepopírá prosazení lidských práv, ale dokonce ho sám vyžaduje. Člověk může být utilitaristou i lidskoprávníkem zároveň, aniž by musel mít pocit, že se nachází v určité kontradikci.

V čem spočívají silné stránky utilitaristického ospravedlnění lidských práv? Především nám nabízí jednotnou a transparentní proceduru, kterou můžeme aplikovat na řešení celého komplexu otázek, které si v souvislosti s nimi zpravidla klademe (ať už jde o to, kdo má být jejich nositelem, komu z nich vyplývají korespondující povinnosti, nebo co přesně má být jejich obsahem). Ve srovnání s konkurenčními přístupy je také více imunní vůči námitce kulturního relativismu. Zatímco různým teoriím, které pracují s prvkem autonomie, bývá snadno předhazován jejich individualismus a úzká vazba na západní kulturu, podobné výhrady lze mnohem obtížněji směřovat vůči důrazu na agregovaný užitek a snahu o jeho maximalizaci. Nakonec lze s pomocí tohoto přístupu i velmi snadno justifikovat různé druhy práv (ať už legálních nebo konvenčních), jakož i ospravedlnit a dát přesnější tvar nejen jejich aplikační praxi v rámci jednotlivých právních řádech, ale také roli, která jim bývá přisuzována v mezinárodním prostoru.

Jak zde ovšem bylo opakovaně uvedeno, na justifikační teorie lidských práv nelze klást nějaké absolutní požadavky, spíše je třeba sledovat, jak si jednotlivé přístupy

stojí ve vzájemném srovnání. Proto i součástí této knihy byla obsáhlá část analyzující alternativy vůči utilitaristickému ospravedlnění. V této knize tak byly podrobně rozebrány teorie potřeb a schopností, přístupy vycházející z ideje normativního aktérství a také ty, které čerpají inspiraci z diskurzivní teorie. Byly zvoleny z toho důvodu, že všechny mají taktéž východiska v normativní etice a zároveň se jedná o nejvíce propracované a v současnosti diskutované přístupy. Jak se ukázalo, žádný z nich není zcela bez kazů. Například vůči všem z nich lze naděst výtku, že dostatečně neobjasňují přechod od faktů k normám. Vesměs mohou fungovat jen díky zamlčeným normativním předpokladům, které ne vždy jsou stejně samozřejmé jako východiska utilitarismu. Týká se to dokonce i přístupu Alana Gewirtha, který is-ought problém nejen otevřeně tematizoval, ale jeho rozboru a řešení věnoval největší pozornost. Uvedené teorie lze dále poměrně snadno kritizovat i za to, že se jim nedaří justifikovat lidská práva, jejichž nositeli by byli všichni lidé (třeba včetně těžce mentálně hendikepovaných) a zároveň nepříslušela žádným zvířatům. Zpravidla uspokojivě ospravedlňují jen práva osob. Je však otázkou, nakolik nás něco takového opravdu musí trápit. Někteří z proponentů těchto teorií přímo připouští, že nedává dobrý smysl přisuzovat morální práva jen a pouze příslušníkům živočišného druhu homo sapiens. A v případě, že řešíme otázku prisouzení legálních práv, tak jej můžeme podložit i jinými důvody než odkazem k obsahově totožným morálním právům. Vážnější problémy ale může některým z uvedených přístupů činit požadavek specifikace z nich odvozených práv.

Pro úplnější srovnání byla na závěr knihy zařazena též kapitola o přístupu Richarda Rortyho k lidským právům. Na rozdíl od tří předchozích nemůžeme hledat jeho východisko v normativní etice, dokonce jej ani nemůžeme označit za teorii, ale spíše za určitý typ politického projektu. Vytvářet takové projekty má samozřejmě svůj smysl, avšak nelze souhlasit s Rortym v tom, že bychom měli upustit od hledání základu uvedených práv, resp. stále bychom se měli snažit o to, aby byla podložena racionálními argumenty. Právě v této kapitole jsem se snažil ukázat, že obojí by mělo jít ruku v ruce. Utilitaristický přístup k lidským právům má oproti

některým svým konkurentům výhodu také v tom, že nám nabízí nejen jejich zdůvodnění, ale dokáže formovat i konkrétní projekty sloužící k jejich prosazení.

Lidská práva budou jistě i v následujících dekáдах předmětem pochybností skeptiků. Stejně tak by bylo mimořádně překvapivé, pokud by se jejich pozitivizované seznamy a praktické aplikace dále nevyvíjely – nakonec, jsou produktem historických okolností a rozhodně se nejedná o nějaké zjevené pravdy. O to víc ovšem potřebujeme vytvářet jejich filosofické koncepce, aby jim nastavovaly zrcadlo a byly pro ně zdrojem inspirace. Musíme je soustavně vykovávat v racionální debatě. Je nebezpečné, aby koncept, který má tak obrovský vliv a zároveň je s ním stále spojeno tolik nejasností (třeba i v oblasti interpretace velmi obecných formulací obsažených v lidskoprávních dokumentech), nebyl její součástí. Vnést do ní argumenty spojené s utilitaristickou etikou ji může nepochybně velmi obohatit. V této knize jsem se snažil ukázat, že nám tento směr dokáže dát nejen věrohodnou odpověď na otázku, proč tato práva máme, ale také nám umožňuje definovat jejich limity a poskytovat nám vodítka pro jejich další formování. Utilitarismus dělá z lidských práv *lidskou* záležitost: Umožňuje o nich vést věcnou debatu, v níž je možno uvádět také argumenty založené na velmi exaktních empirických faktech, místo aby se nám pokoušel podsunout mlhou zahalenou modlu vyžadující slepé uctívání.

Summary

The main goal of this book is to prove that utilitarianism is a credible theory of normative ethics that can also serve as a justification of human rights. It therefore examines this theory, analyzes its strengths and the traditional objections to it, and at the same time raises the question of how best to justify the concept of human rights.

Human rights are a concept that is very successful in practice, but evokes skepticism in theory. Many authors believe that we are unable to give a good answer to the question of why we have these rights. According to them, human rights lack an adequate theoretical basis and it is not clear what their source is. This book tries to deal with this skepticism. Human rights are credible if we refuse to understand them as objective truths, but lean toward their intersubjective conception. Their existence is the same as their validity, and this validity depends on the moral reasons that can be stated in their favor. Human rights are a matter of argumentation. Various theories of normative ethics can be the source of such reasons and one of them is utilitarianism.

In this book, the author tries to reconstruct the version of utilitarianism that, in his opinion, is most immune to traditional objections and at the same time respects its historical roots (especially the considerations of Jeremy Bentham and John Stuart Mill). The ambition of this version of utilitarianism is not to provide people with a specific procedure that would give them an answer to how they should act in everyday life. The principle of utility only plays the role of the ultimate justification for our practice in the complex world. This book shows that utilitarianism conceived in this way will stand up to all the objections that are traditionally stated to its detriment, and not only that—it will also stand up as a justification of human rights.

The truth is that utilitarianism and human rights are sometimes seen as incompatible. This may be partly due to the very critical attitude of Jeremy

Bentham toward the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen. The rights contained in it raised a number of doubts, starting with their vagueness and ending with the question of their enforcement in practice. Without wishing to downplay the seriousness of Bentham's objections, the author of this book believes that there is already a good answer to many of them, which is also entirely in line with utilitarian ethics. In the end, John Stuart Mill already considered the two concepts compatible and many leading twentieth-century utilitarians thought the same. The author defends the thesis that this theory has no problem accepting the idea that we should take seriously the rights that are capable of having some effects in empirical reality. It offers us an instrumental justification of human rights, i.e. their justification as tools that contribute to maximizing utility in the long run and overall. This justification has a number of important advantages, such as being immune to the objection of cultural relativism, or making it relatively easy to specify the content of these rights.

In the next part of the book, the author analyzes various competitive theories that seek to justify human rights. He dedicates attention to four approaches, which he considers to be the most thoughtful and relevant. These are: the theory of basic needs and capabilities approach, the theories of Alan Gewirth and James Griffin based on the normative agency, the current discursive theory, and finally, Richard Rorty's approach. Some of these theories can be criticized for not solving the Is-Ought problem, even though they claim it as their ambition. Their normative foundations are problematic and often require the adoption of controversial (metaphysical) assumptions. Many of them are not even immune to the objection of cultural relativism. After all, Rorty's approach is more of a political project that does not answer some important questions. The author thus concludes that these theories also have a number of weaknesses and cannot be considered more credible than the utilitarianistic justification.

Seznam použité literatury

ALEXANDER, Amanda. Bentham, Rights and Humanity: A Fight in Three Rounds. *Journal of Bentham Studies*. 2003, vol. 6, no. 1, s. 1-18.

ALEXY, Robert. Discourse Theory and Fundamental Rights. In: MENÉNDEZ, José Agustín a Erik Oddvar ERIKSEN (Eds.). *Arguing Fundamental Rights*. Dordrecht: Springer, 2006, s. 15-29.

ALEXY, Robert. Discourse Theory and Human Rights. *Ratio Juris*. 1996, vol. 9, no. 3, s. 209-235.

ALEXY, Robert. Law, Morality, and the Existence of Human Rights. *Ratio Juris*. 2012, vol. 25, no. 1, s. 2-14.

ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 11, s. 867-878.

ALEXY, Robert. Menschenrechte ohne Metaphysik? *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*. 2004, vol. 52, no. 1, s. 15-24.

ALEXY, Robert. *The Argument from Injustice. A Reply to Legal Positivism*. Oxford: Clarendon Press, 2002.

ALLEN III, Paul. A Critique of Gewirth's "Is-Ought" Derivation. *Ethics*. 1982, vol. 92, no. 2, s. 211-226.

ANDERSSON, Anna-Karin Margareta. Choices, Interests, and Potentiality. What Distinguishes Bearers of Rights? *Value Inquiry*. 2013, vol. 47, no. 3, s. 175-190.

APEL, Karl-Otto. *Transformation der Philosophie. Vol. 2*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1973.

BARRETO, José-Manuel. Rorty and Human Rights. Contingency, Emotions and How to Defend Human Rights Telling Stories. *Utrecht Law Review*. 2011, vol. 7, no. 2, s. 93-112.

BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016.

BAYNES, Kenneth. Discourse Ethics and the Political Conception of Human Rights. *Ethics & Global Politics*. 2009, vol. 2, no. 1, s. 1-21.

BEDAU, Hugo Adam. "Anarchical Fallacies": Bentham's Attack on Human Rights. *Human Rights Quarterly*. 2000, vol. 22, no. 1, s. 261-279.

BEITZ, Charles R. *The Idea of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

BENHABIB, Seyla. *Dignity in Adversity: Human Rights in Turbulent Times*. Cambridge: Polity Press, 2011.

BENHABIB, Seyla. *The Rights of Others: Aliens, Residents, and Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

BENTHAM, Jeremy. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Kitchener: Batoche Books, 2000.

BENTHAM, Jeremy. Anarchical Fallacies. In: WALDRON, Jeremy (ed.). *'Nonsense Upon Stilts'. Bentham, Burke and Marx on the Rights of Man*. London and New York: Methuen, 1987, s. 46-69.

BEYLEVELD, Deryck. *The Dialectical Necessity of Morality. An Analysis and Defense of Alan Gewirth's Argument to the Principle of Generic Consistency. With a Foreword by Alan Gewirth*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1991.

BILETZKI, Anat. *Philosophy of Human Rights. A Systematic Introduction*. New York and London: Routledge, 2020.

BOBBIO, Norberto. *The Age of Rights*. Cambridge, Malden: Polity Press, 2005.

BOERSEMA, David. *Philosophy of Human Rights*. CO: Westview Press, 2011.

BOYLAN, Michael. *Natural Human Rights. A Theory*. New York: Cambridge University Press, 2014.

BOYLAN, Michael. 'On Pain of Contradiction': A Key Moment in Deductive Agency Arguments. In: BAUHN, Per (ed.). *Gewirthian Perspectives on Human Rights*. New York and London: Routledge, 2016, s. 47-62.

BRADLEY, Ben. Objective Theories of Well-being. In: EGGLESTON, Ben and Dale E. MILLER (eds.). *The Cambridge Companion to Utilitarianism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 220-238.

BRANDT, Richard B. *A Theory of the Good and the Right*. Oxford: Clarendon Press, 1979.

BRANDT, Richard B. *Morality, Utilitarianism, and Rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

BRANDT, Richard B. Utilitarianism and Moral Rights. *Canadian Journal of Philosophy*. 1984, vol. 14, no. 1, s. 1-19.

BRINK, David O. Mill's Ambivalence about Rights. *Boston University Law Review*. 2010, vol. 90, no. 4, s. 1669-1704.

BRINK, David O. *Mill's Progressive Principles*. Oxford: Clarendon Press, 2013.

BROMWICH, David. A Note on the Life and Thought of John Stuart Mill. In: MILL, John Stuart. *On Liberty*. Edited by David Bromwich and George Kateb with essays by Jean Bethke Elshtain, Owen Fiss, Richard A. Posner, Jeremy Waldron. New Haven and London: Yale University Press, 2003, s. 1-27.

BUFACCHI, Vittorio. Theoretical Foundations for Human Rights. *Political Studies*. 2017, vol. 66, iss. 3, s. 601-617.

CAMPBELL, Tom. Human Rights: Moral or Legal? In: KINLEY, David, Wojciech SADURSKI a Kevin WALTON (eds.). *Human Rights: Old Problems, New Possibilities*. Cheltenham: Edward Elgar, 2013, s. 1-26.

CAMPBELL, Tom. *Justice*. Houndmills and London: Macmillan Education, 1988.

CAMPBELL, Tom. *Rights. A Critical Introduction*. London and New York: Routledge, 2006.

- CRISP, Roger. *Routledge Philosophy Guidebook to Mill on Utilitarianism*. London: Routledge, 1997.
- CRISP, Roger. The Dualism of Practical Reason. *Proceedings of the Aristotelian Society*. 1996, vol. 96, s. 53-73.
- CRUFT, Rowan. On the Non-instrumental Value of Basic Rights. *Journal of Moral Philosophy*. 2010, vol. 7, no. 4, s. 441-461.
- ČERNÝ, David. *Eutanázie a dobrý život*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2021.
- ČERVÍNEK, Zdeněk. Proporcionalita. In: SOBEK, Tomáš; HAPLA, Martin a KOLEKTIV. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020, s. 365-394.
- DARWALL, Stephen L. Theories of Ethics. In: FREY, R. G. A Christopher Heath WELLMAN (Eds.). *A Companion to Applied Ethics*. Malden: Blackwell Publishing, 2003, s. 17-37.
- DONNELLY, Jack. Human Rights and Human Dignity: An Analytic Critique of Non-Western Conceptions of Human Rights. *The American Political Science Review*. 1982, vol. 76, no. 2, s. 303-316.
- DONNELLY, Jack. The Relative Universality of Human Rights. *Human Rights Quarterly*. 2007, vol. 29, no. 2, s. 281-306.
- DONNELLY, Jack. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2013.
- DRIVER, Julia. *Ethics: The Fundamentals*. Malden: Blackwell Publishing, 2007.
- DUFEK, Pavel. Lidská práva, ideologie a veřejné ospravedlnění : co obnáší brát pluralismus vážně. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 1, s. 50-70.
- DUFEK, Pavel. *Úrovně spravedlnosti: liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010.
- EDMUNDSON, William A. *An Introduction to Rights*. New York: Cambridge University Press, 2012.

EGGLESTON, Ben. Act Utilitarianism. In: EGGLESTON, Ben and Dale E. MILLER (eds.). *The Cambridge Companion to Utilitarianism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 125-145.

ERRÁZURIZ, José Antonio. Performative Contradiction as an Argumentative Device: an Analysis of its Reach and Scope. *Logique & Analyse*. 2014, vol. 57, no. 225, s. 15-44.

ETINSON, Adam (ed.). *Human Rights: Moral or Political?* Oxford: Oxford University Press, 2018.

ETINSON, Adam Daniel. To be or not to be: Charles Beitz on the Philosophy of Human Rights. *Res Publica*. 2010, vol. 16, no. 4, s. 441-448.

FABRE, Cécile. Constitutionalising Social Rights. *The Journal of Political Philosophy*. 1998, vol. 6, no. 3, s. 263-284.

FEINBERG, Joel. In Defence of Moral Rights. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1992, vol. 12, no. 2, s. 149-169.

FEINBERG, Joel. The Nature and Value of Rights. *The Journal of Value Inquiry*. 1970, vol. 4, iss. 4, s. 243-257.

FINNIS, John. *Natural Law and Natural Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

FLOYD, Rita. Why We Need Needs-Based Justification of Human Rights. *Journal of International Political Theory*. 2011, vol. 7, no. 1, s. 103-115.

FLYNN, Jeffrey. Habermas on Human Rights: Law, Morality, and Intercultural Dialogue. *Social Theory and Practice*. 2003, vol. 29, no. 3, s. 431-457.

FOLLESDAL, Andreas a Reidar MALIKS (eds.). *Kantian Theory and Human Rights*. London, New York: Routledge, 2014.

FORST, Rainer. The Basic Right to Justification: Toward a Constructivist Conception of Human Rights. *Constellations*. 1999, vol. 6, iss. 1, s. 35-60.

FORST, Rainer. The Justification of Human Rights and the Basic Right to Justification: A Reflexive Approach. *Ethics*. 2010, vol. 120, no. 4, s. 711-740.

FORST, Rainer. *The Right to Justification*. New York: Columbia University Press, 2007.

FREDMAN, Sandra. *Human Rights Transformed. Positive Rights and Positive Duties*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

FREEMAN, Michael. *Human Rights. An Interdisciplinary Approach*. Cambridge: Polity Press, 2011.

FREEMAN, Michael. The Philosophical Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly*. 1994, vol. 16, no. 3, s. 491-514.

FREEMAN, Michael. The Problem of Secularism in Human Rights Theory. *Human Rights Quarterly*. 2004, vol. 26, no. 2, s. 375-400.

FRIED, Barbara H. *Facing Up to Scarcity. The Logic and Limits of Nonconsequentialist Thought*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

GÁBRIŠ, Tomáš. Právní realismus. Závěr. In: SOBEK, Tomáš; HAPLA, Martin a KOLEKTIV. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020, s. 148-149.

GEWIRTH, Alan. Are There Any Absolute Rights? *The Philosophical Quarterly*. 1981, vol. 31, no. 122, s. 1-16.

GEWIRTH, Alan. *Human Rights. Essays on Justification and Applications*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1982.

GEWIRTH, Alan. *Reason and Morality*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1978.

GEWIRTH, Alan. *Replies to My Critics*. In: REGIS JR., Edward (ed.). *Gewirth's Ethical Rationalism. Critical Essays with a Reply by Alan Gewirth*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1984, s. 192-255.

GEWIRTH, Alan. The Epistemology of Human Rights. *Social Philosophy & Policy*. 1984, vol. 1, no. 2, s. 1-24.

- GEWIRTH, Alan. The 'Is-Ought' Problem Resolved. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*. 1973, vol. 47, s. 34-61.
- GIBBARD, Allan. Utilitarianism and Human Rights. *Social Philosophy & Policy*. 1984, vol. 1, iss. 2, s. 92-102.
- GILBERT, Margaret. *Rights and Demands. A Foundational Inquiry*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- GOODHART, Michael. Origins and Universality in the Human Rights Debates: Cultural Essentialism and the Challenge of Globalization. *Human Rights Quarterly*. 2003, vol. 25, no. 4, s. 935-964.
- GREGG, Benjamin. *Human Rights as Social Construction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- GREGORY, Alex. Hedonism. In: FLETCHER, Guy. *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. London and New York: Routledge, 2016, s. 113-123.
- GRIFFIN, James. *On Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- GUTMANN, Amy. Introduction. In: IGNATIEFF, Michael. *Human Rights as Politics and Idolatry*. Princeton University Press, 2003, s. vii-xxviii.
- HABERMAS, Jürgen. *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press, 1996.
- HABERMAS, Jürgen. *The Inclusion of the Other. Studies in Political Theory*. Cambridge: MIT Press, 1998.
- HAPLA, Martin. *Dělba moci a nezávislost justice*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.
- HAPLA, Martin. Etika lidských práv. In: SOBEK, Tomáš (ed.). *Právní etika*. Praha: Leges, 2019, s. 141-157.
- HAPLA, Martin. Justifikace lidských práv a is-ought problém. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 1, s. 37-54.

HAPLA, Martin. Když se příběhy berou vážně – Richard Rorty, dialog mezi kulturami a lidská práva. *Iurium Scriptum*. 2018, roč. 2, č. 1, s. 15-26.

HAPLA, Martin. Koho trápí existence lidských práv? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, r. 29, č. 4, s. 801-812.

HAPLA, Martin. Lidská práva a základní potřeby. *Právník*. 2018, roč. 157, č. 1, s. 31-49.

HAPLA, Martin. *Lidská práva bez metafyziky: legitimita v (post)moderní době*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

HAPLA, Martin. Teorie lidských práv. In: SOBEK, Tomáš; HAPLA, Martin a KOLEKTIV. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020, s. 337-364.

HAPLA, Martin. Utilitarismus a lidská práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 3, s. 321-336.

HARE, Richard Mervyn. Do Agents Have to be Moralists? In: REGIS JR., Edward (ed.). *Gewirth's Ethical Rationalism. Critical Essays with a Reply by Alan Gewirth*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1984, s. 52-58.

HARE, Richard Mervyn. *Moral Thinking. Its Levels, Method, and Point*. Oxford: Clarendon Press, 1981.

HART, H. L. A. Are There Any Natural Rights? *The Philosophical Review*. 1955, vol. 64, no. 2, s. 175-191.

HART, H. L. A. *Essays on Bentham. Jurisprudence and Political Theory*. Oxford: Clarendon Press, 2001.

HART, H. L. A. *Law, Liberty, and Morality*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1982.

HART, H. L. A. Positivism and the Separation of Law and Morals. *Harvard Law Review*. 1958, vol. 71, no. 4, s. 593-629.

HAYDEN, Patrick. Sentimentality and Human Rights: Critical Remarks on Rorty. *Philosophy in the Contemporary World*. 1999, vol. 6, no. 3/4, s. 59-66.

- HEATHWOOD, Chris. Desire-Fulfillment Theory. In: FLETCHER, Guy. *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. London and New York: Routledge, 2016, s. 135-147.
- HEATHWOOD, Chris. Subjective Theories of Well-being. In: EGGLESTON, Ben and Dale E. MILLER (eds.). *The Cambridge Companion to Utilitarianism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 199-219.
- HEDBERG, Petra. What Are Performative Self-Contradictions? *Nordic Journal of Philosophy*. 2005, vol. 6, no. 1, s. 66-91.
- HILL, James F. Are Marginal Agents 'Our Recipients'? In: REGIS JR., Edward (ed.). *Gewirth's Ethical Rationalism. Critical Essays with a Reply by Alan Gewirth*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1984, s. 180-191.
- HOFFMANN, Lord. Bentham and Human Rights. *Current Legal Problems*. 2001, vol. 54, no. 1., s. 61-77.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filipika proti redukcionizmu: (texty z filozofie práva)*. Bratislava: Kalligram, 2009.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012.
- HOOKER, Brad. Griffin on Human Rights. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2010, vol. 30, no. 1, s. 193-205.
- HOOKER, Brad. *Ideal Code, real World: A Rule-Consequentialist Theory of Morality*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- HOWARD-HASSMANN, Rhoda E. *In Defense of Universal Human Rights*. Cambridge: Polity Press, 2018.
- HUDSON, W. D. The 'Is-Ought' Problem Resolved? In: REGIS JR., Edward (ed.). *Gewirth's Ethical Rationalism. Critical Essays with a Reply by Alan Gewirth*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1984, s. 108-127.

HUDSON, W. D. (ed.). *The Is-Ought Question. A Collection of Papers on the Central Problem in Moral Philosophy*. London: Macmillan and Co, 1969.

HUSAK, Douglas N. Why There Are No Human Rights. *Social Theory and Practice*. 1984, vol. 10, no. 2, s. 125-141.

IGNATIEFF, Michael. *Human Rights as Politics and Idolatry*. Princeton: Princeton University Press, 2003.

IVISON, Duncan. *Rights*. Stocksfield: Acumen, 2008.

KÁČER, Marek. Načo sa trápiť s otázkou existencie ľudských práv? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, r. 28, č. 4, s. 547-564.

KÁČER, Marek. O úlohe metafyziky pri odôvodňovaní ľudských práv. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, r. 24, č. 3, s. 339-350.

KÁČER, Marek. Pseudospor o ľudských právach. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, r. 209, č. 4, s. 835-845.

KAGAN, Shelly. *Normative Ethics*. Oxford: Westview Press, 1998.

KATEB, George. A Reading of On Liberty. In: MILL, John Stuart. *On Liberty*. Edited by David Bromwich and George Kateb with essays by Jean Bethke Elshtain, Owen Fiss, Richard A. Posner, Jeremy Waldron. New Haven and London: Yale University Press, 2003, s. 28-66.

KLATT, Matthias. Proportionality and Justification. In: HERLIN-KARNELL, Ester a Matthias KLATT (eds.). *Constitutionalism Justified. Rainer Forst in Discourse*. New York: Oxford University Press, 2020, s. 159-196.

KOHEN, Ari. *In Defense of Human Rights: a Non-religious Grounding in a Pluralistic World*. London: Routledge, 2007.

KOHEN, Ari. The Possibility of Secular Human Rights: Alan Gewirth and the Principle of Generic Consistency. *Human Rights Review*. 2005, vol. 7, no. 1, s. 49-75.

KOLLER, Peter. The Scope of Human Rights. In: KRAWIETZ, Werner, PATTARO, Enrico; ERH-SOON TAY, Alice (eds.). *Rule of Law. Political and Legal Systems in Transition*. Berlin: Duncker & Humblot, 1997, s. 253-272.

KUNDERA, Milan. *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis, 2006.

KYSELA, Jan. *Ústava mezi právem a politikou: úvod do ústavní teorie*. Praha: Leges, 2014.

KYSELA, Jan. V suterénu teorie lidských práv. Poznámky k jejich povaze, předpokladům a důsledkům. In: GERLOCH, Aleš, Pavel ŠTURMA et al. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 86-98.

LAMONT, Julian. Distributive Justice. In GAUS, Gerald F. a Chandran KUKATHAS (eds.). *Handbook of Political Theory*. London: Sage Publications, 2004, s. 223-238.

LI, Xiarong. „Asian Values“ and the Universality of Human Rights. *Philosophy and Public Policy Quarterly*. 1996, vol. 16, no. 2, s. 18-23.

LYONS, David. Human Rights and the General Welfare. *Philosophy & Public Affairs*. 1977, vol. 6, no. 2, s. 113-129.

LYONS, David. Utility and Rights. *Nomos*. 1982, vol. 24, s. 107-138.

LYONS, David. Utility as a Possible Ground of Rights. *Noûs*. 1980, vol. 14, no. 1, s. 17-28.

MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti*. Praha: Oikoymenh, 2004.

MACMILLAN, C. Michael. Social versus Political Rights. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*. 1986, vol. 19, no. 2, s. 283-304.

MAZURKIEWICZ, Szymon. *Explanation of Human Rights in Light of Contemporary Analytic Metaphysics*. Kraków: Manuscript, 2021.

- MCCLOSKEY, H. J. Human Needs, Rights and Political Values. *American Philosophical Quarterly*. 1976, vol. 13, no. 1, s. 1-11.
- MCLEOD, Owen. What Is Sidgwick's Dualism of Practical Reason? *Pacific Philosophical Quarterly*. 2000, vol. 81, iss. 3, s. 273-290.
- MILL, John Stuart. *On Liberty*. Edited by David Bromwich and George Kateb with essays by Jean Bethke Elshtain, Owen Fiss, Richard A. Posner, Jeremy Waldron. New Haven and London: Yale University Press, 2003.
- MILL, John Stuart. *Utilitarianism*. Auckland: The Floating Press, 2009.
- MILLER, Dale E. Rule utilitarianism. In: EGGLESTON, Ben and Dale E. MILLER (eds.). *The Cambridge Companion to Utilitarianism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 146-165.
- MILLER, David. Grounding Human Rights. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 2012, vol. 15, no. 4, s. 407-427.
- MILLER, David. *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- MOORE, G. E. *Principia Ethica*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- MULGAN, Tim. *The Demands of Consequentialism*. Oxford: Clarendon Press, 2001.
- MULGAN, Tim. *Understanding Utilitarianism*. Stocksfield: Acumen, 2007.
- NEUMANN, Michael. Needs Not Rights. *Canadian Journal of Philosophy*. 1992, vol. 22, no. 3, s. 353-363.
- NICKEL, James W. *Making Sense of Human Rights*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2007.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Beyond Good & Evil. Prelude to a Philosophy of the Future*. New York: Vintage Books, 1989.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce Homo. How One Becomes What One Is & The Antichrist. A Curse on Christianity*. New York: Algora Publishing, 2004.

NUSSBAUM, Martha C. Capabilities and Human Rights. *Fordham Law Review*. 1997, vol. 66, iss. 2, s. 273-300.

NUSSBAUM, Martha C. *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.

ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012.

ONDŘEJEK, Pavel. The Many Faces of Human Dignity in Law. In: BAEZ, Narciso Leandro Xavier; KARSKA Elzbieta; COBOS CAMPOS, Amalia Patricia (eds.). *Human Dignity and Human Rights Serious Violations*. Joaçaba: Editora Unoesc, 2016, s. 39-53.

ORSI, Francesco. The Dualism of the Practical Reason: Some Interpretations and Responses. *Etica & Politica/Ethics & Politics*. 2008, vol. 10, no. 2, s. 19-41.

PAGDEN, Anthony. Human Rights, Natural Rights, and Europe's Imperial Legacy. *Political Theory*. 2003, vol. 31, no. 2, s. 171-199.

PALEY, William. *The Principles of Moral and Political Philosophy*. Boston: N. H. Whitaker, 1832.

PHILLIPS, David. *Sidgwickian Ethics*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

PERRY, Michael J. *The Idea of Human Rights. Four Inquiries*. New York: Oxford University Press, 1998.

POGGE, Thomas. Human Rights and Human Responsibilities. In: DE GREIFF, Pablo and Ciaran CRONIN (eds.). *Global Justice and Transnational Politics. Essays on the Moral and Political Challenges of Globalization*. Cambridge: The MIT Press, 2002, s. 151-195.

PORTMORE, Douglas W. *Commonsense Consequentialism. Wherein Morality Meets Rationality*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2011.

POSNER, Eric A. *The Twilight of Human Rights Law*. New York: Oxford University Press, 2014.

RACHELS, James and Stuart RACHELS. *The Elements of Moral Philosophy*. New York: McGraw-Hill, 2012.

RAWLS, John. *A Theory of Justice*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

RAWLS, John. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 2005.

RAWLS, John. *The Law of Peoples with "The Idea of Public Reason Revisited"*. Cambridge: Harvard University Press, 2001.

RAZ, Joseph. Human Rights without Foundations. In: BESSON, Samantha; TASIOLAS, John (eds.). *The Philosophy of International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 321-337.

REGIS JR., Edward. Introduction. In: REGIS JR., Edward (ed.). *Gewirth's Ethical Rationalism. Critical Essays with a Reply by Alan Gewirth*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1984, s. 1-7.

REINMUTH, Friedrich. On Pain of Self-Contradiction? Obligatory Acceptance and Rejection in Alan Gewirth's dialectically necessary Method. In: BRUNE, Jens Peter; STERN, Robert and Micha H. WERNER (eds.). *Transcendental Arguments in Moral Theory*. Boston: De Gruyter, 2017, s. 47-70.

RENZO, Massimo. Human Needs, Human Rights. In: CRUFT, Rowan; S. Matthew LIAO, and Massimo RENZO (eds.). *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 570-587.

RIPSTEIN, Arthur. The Innate Right to Humanity and the Right to Justification. In: HERLIN-KARNELL, Ester and Matthias KLATT (eds.). *Constitutionalism Justified. Rainer Forst in Discourse*. New York: Oxford University Press, 2020, s. 3-31.

RORTY, Richard. *Contingency, Irony, and Solidarity*. New York, Melbourne: Cambridge University Press, 1989.

RORTY, Richard. Human Rights, Rationality and Sentimentality. In: SAVIĆ, Obrad et al. *The Politics of Human Rights*. London: Verso, 1999, s. 67-83.

RORTY, Richard. *Philosophy and Social Hope*. London: Penguin Books, 1999.

- RORTY, Richard. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1979.
- ROSEN, Frederick. Basic Needs and Justice. *Mind*. 1997, vol. 86, no. 341, s. 88-94.
- ROSEN, Frederick. Utilitarianism and the Punishment of the Innocent: The Origins of a False Doctrine. *Utilitas*. 1997, vol. 9, iss. 1, s. 23-37.
- ROSENKRANZOVÁ, Olga. Důstojnost člověka podle Giovanniho Pika della Mirandola – inspirace pro právo. *Právník*. 2017, vol. 156, no. 2, s. 134-151.
- SANGIOVANNI, Andrea. Human Rights, Interests, and Variation. In: HERLIN-KARNELL, Ester and Matthias KLATT (eds.). *Constitutionalism Justified. Rainer Forst in Discourse*. New York: Oxford University Press, 2020, s. 53-72.
- SCANLON, T. M. Rights, Goals, and Fairness. *Erkenntnis*. 1976, vol. 11, iss. 1, s. 81-95.
- SEARLE, John R. How to Derive "Ought" From "Is". *The Philosophical Review*. 1964, vol. 73, no. 1, s. 43-58.
- SEN, Amartya. Elements of a Theory of Human Rights. *Philosophy & Public Affairs*. 2004, vol. 32, no. 4, s. 315-356.
- SEN, Amartya. Human Rights and Capabilities. *Journal of Human Development*. 2005, vol. 6, no. 2, s. 151-166.
- SHAFER-LANDAU, Russ. *The Fundamentals of Ethics*. New York, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- SHUE, Henry. *Basic Rights. Subsistence, Affluence and U.S. Foreign Policy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1980.
- SCHAEFER, Brian. Human Rights: Problems with the Foundationless Approach. *Social Theory and Practice*. 2005, vol. 31, no. 1, s. 27-50.
- SCHAUER, Frederick. *Playing by the Rules. A Philosophical Examination of Rule-Based Decision-Making in Law and in Life*. Oxford: Clarendon Press, 2002.

- SCHOFIELD, Philip. *Utility & Democracy. The Political Thought of Jeremy Bentham*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- SCHROEDER, Doris. Human Rights and Human Dignity. *Ethical Theory and Moral Practice*. 2012, vol. 15, no. 3, s. 323-335.
- SCHULTZ, Bart. *The Happiness Philosophers. The Lives and Works of the Great Utilitarians*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2017.
- SIDGWICK, Henry. *The Methods of Ethics*. London: Palgrave Macmillan, 1962.
- SIECKMANN, Jan R. Human Rights and the Claim to Correctness in the Theory of Robert Alexy. In: PAVLAKOS, George (ed.). *Law, Rights and Discourse. Themes from the Legal Philosophy of Robert Alexy*. Portland: Hart Publishing, 2007, s. 189-205.
- SINGER, Peter. The Triviality of the Debate over "Is-Ought" and the Definition of "Moral". *American Philosophical Quarterly*. 1993, vol. 10, no. 1, s. 193-210.
- SLOTE, Michael and Philip PETTIT. Satisficing Consequentialism. *Proceedings of the Aristotelian Society*. 1984, vol. 58, s. 139-176.
- SMART, J. J. C. Extreme and Restricted Utilitarianism. *The Philosophical Quarterly*. 1956, Vol. 6, no. 25, s. 344-354.
- SMART, J. J. C. a Bernard WILLIAMS. *Utilitarianism for and against*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- SMILANSKY, Saul. Utilitarianism and the 'Punishment' of the Innocent: General Problem. *Analysis*. 1990, vol. 50, no. 4, s. 256-261.
- SOBEK, Tomáš. Metaethics of Human Rights: An Expressivist Approach. *Rechtstheorie*. 2019, vol. 50, no. 4, s. 493-519.
- SOBEK, Tomáš. Pragmatismus bez metafyziky? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, r. 29, č. 4, s. 825-834.
- SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení: kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2011.

SOBEK, Tomáš. *Právní rozum a morální cit: hodnotové základy právního myšlení*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016.

STAMMERS, Neil. A Critique of Social Approaches to Human Rights. *Human Rights Quarterly*. 1995, vol. 17, no. 3, s. 488-508.

STEIN, Mark S. *Distributive Justice & Disability. Utilitarianism against Egalitarianism*. New Haven and London: Yale University Press, 2006.

STEWART, Frances. Basic Needs Strategies, Human Rights, and the Right to Development. *Human Rights Quarterly*. 1989, vol. 11, no. 3, s. 347-374.

STRAWSER, Bradley Jay. The Normative Structure of Human Rights: A Review of James Griffin's On Human Rights. *Journal of Human Rights*. 2011, vol. 10, no. 1, s. 112-119.

ŠEJVL, Michal. Lidská práva jako diskursivní pojem. *Právník*. 2017, roč. 156, č. 6, s. 473–500.

ŠEJVL, Michal. *Lidská práva jako subjektivní práva. Teoretické a historické aspekty*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2017.

ŠEJVL, Michal. Pojem přirozeného subjektivního práva ve středověkém myšlení v kontextu uvažování o lidských právech. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 12, s. 1009-1028.

TALBOTT, William J. *Human Rights and Human Well-Being*. New York: Oxford University Press, 2010.

TALISSE, Robert B. and Scott F. AIKIN. *Pragmatism. A Guide for the Perplexed*. London, New York: Continuum International Publishing Group, 2008.

TASIOULAS, John. On the Foundation of Human Rights. : CRUFT, Rowan; S. Matthew LIAO, and Massimo RENZO (eds.). *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 45-70.

TASIOULAS, John. Towards a Philosophy of Human Rights. *Current Legal Problems*. 2012, vol. 65, iss. 1, s. 1-30.

TESÓN, Fernando R. International Human Rights and Cultural Relativism. *Virginia Journal of International Law*. 1985, vol. 25, no. 4, s. 869-898.

THOMSON, Judith Jarvis. The Trolley Problem. *Yale Law Journal*. 1985, vol. 94, iss. 6, s. 1395-1415.

TIMMONS, Mark. *Moral Theory. An Introduction*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2013.

TODDINGTON, Stuart. Dialectical Necessity and the 'Is-Ought' Problem. In: BAUHN, Per (ed.). *Gewirthian Perspectives on Human Rights*. New York and London: Routledge, 2016, s. 63-78.

TOMUSCHAT, Christian. *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

TURČAN, Martin. K otázke pohnútky a úmyslu v utilitaristickej etike. In: KLUKNAVSKÁ, Andrea a Tomáš GÁBRIŠ (eds.). *Ad iustitiam per ius: pocta prof. PhDr. Jarmile Chovancovej, CSc.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 70-85.

TURČAN, Martin. *L'udské práva v kontexte kresťanskej teológie dnes*. Praha: Advent-Orion, 2021.

WACKS, Raymond. *Understanding Jurisprudence. An Introduction to Legal Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

WALDRON, Jeremy. Is Dignity the Foundation of Human Rights? In: CRUFT, Rowan, S. Matthew LIAO and Massimo RENZO (eds.). *Philosophical Foundations of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 117–137.

WALDRON, Jeremy (ed.). *'Nonsense Upon Stilts'. Bentham, Burke and Marx on the Rights of Man*. London and New York: Methuen, 1987.

WALDRON, Jeremy. The Role of Rights in Practical Reasoning: "Rights" versus "Needs". *The Journal of Ethics*. 2000, vol. 4, no. 1/2, s. 115-135.

WALKER, Neil. Universalism and Particularism in Human Rights: Trade-off or Productive Tension? In: KINLEY, David, Wojciech SADURSKI a Kevin WALTON

(eds.). *Human Rights: Old Problems, New Possibilities*. Cheltenham: Edward Elgar, 2013, s. 89-112.

WEINBERGER, Ota. Teorie spravedlnosti, demokracie a právní politika. *Právník*. 1995, roč. 134, č. 6, s. 514-524.

WELLMAN, Christopher Heath. Justice. In: SIMON, Robert L. (ed.). *The Blackwell Guide to Social and Political Philosophy*. Malden: Blackwell Publishers Inc., 2002, s. 60-84.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013.

WITKOWSKI, Ken. The „Is-Ought“ Gap: Deduction or Justification? *Philosophy and Phenomenological Research*. 1975, vol. 36, no. 2, s. 233-245.

ZELENKA, Jakub. Je to naivní propaganda, jak tvrdí prezident? Přečtěte si celý uprchlický komiks. *Lidovky.cz* [online]. MAFRA a.s., publikováno 28. 1. 2016 [cit. 13. 8. 2017]. ISSN 1213-1385. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/je-to-propaganda-jak-tvrdi-prezident-precete-si-cely-uprchlicky-komiks-1aq-/zpravy-domov.aspx?c=A160127_145658_In_domov_jzl

ZETTERBAUM, Marvin. Equality and Human Need. *The American Political Science Review*. 1977, vol. 71, no. 3, s. 983-998.